چەند سەرنجێک دەربارەی گرنگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست … موزەفەر عەبدوڵا

تێبینی یەک:
بیرۆکەو سەرخەتی ئەم بابەتەم مانگێک پیش ١٧٠ یادی بلاوبونەوەی مانیفیست نوسیبوو بریارمدابو لەهەمان ڕۆژدا بلاوی کەمەوە. بەلام بەهۆی ئەوەی دەبو پیشتر لە بلاوکاروەی بەپیشەوەدا بلاوبکریتەوە بویە کەمیك دواکەوت. بە داوای لیبوردنەوە، بە هیوای سودبەخشین بە خوینەرانو خۆ هەر سەرنجو بوجونیکتان هەبو لەسەر بابەتەکە هیوادارم بوم بنوسن تا سودی لیوەرگرم.
کرێکارانی جیهان یەکگرن !
دروشمێکی سەرسورهێنەر لە سێ ووشەدا

بە بۆنەی ١٧٠ هەمین ساڵەی بڵاوبونەوەی مەنیفێستەوە…..

پێشەکی:

لینین لە وەسفی مانیفێستدا دەڵێت :لەم کتێبەدا بە چەشنێکی بلیمەت(عبقری) یانە تازەترین بیروڕا لەبارەی جیهان ڕوونکراوەتەوەو پیشاندراوە.ماتریالیزمی راستودروست کە بواری کۆمەڵایەتیش دەگرێتەوە،دیالەکتیک کە فراوانترینو قوڵترین زانستە لەمەڕ پەرەسەندن،تەبینی و سەرنجی خەباتی چینایەتیو ڕۆڵی شۆڕشگێرانەو میژوویی و جیهانی پرۆلیتاریا کە دامەزرێنەری کۆمەڵگای تازەی کۆمۆنیزمە، ڕونکراوەتەوەو خراوەتە ڕوو.
ئەم چەند ڕستەیەی لینین ،کە گەورەترین ڕابەری تیۆری و پراکتیکی سیاسی شۆڕشی سۆسیالیستی کرێکاری بوو دیدگای ڕۆشنو کورتی خۆی لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕیکخراوەیی مانیفیست و پێگەو ڕۆڵی شۆرشگێرانەی چینی کرێکار(پرۆلیتاریا) لە کۆمەڵگای مرۆقایەتیدا دەربڕیوە. وە لەبەر ڕۆشنایی یەکانی مانیفێستو هەلومەرجی کۆمەڵگای ئەو سەردەمەی روسیاو جیهان توانیان چینی کرێکارو تویژە

زەحمەتکێشو چەوساوەکان ڕێکخراو بکەن لە حزبی کۆمۆنیستی بەلشەفی و شورا جەماوەری یەکانو ڕاپەرین و شۆڕش بەرپابکەن.وە لە ئاکامدا دەسەڵاتی چینی بۆرژوازی بڕوخێنن و دەسەڵاتو دەوڵەتی هاوچەرخی یەکێتی سۆڤیەت(یەکێتی شوراکان) دامەزرێننو،هەوڵ بدەن بە ئاڵوگۆڕی شۆرشگێرانەی ئابوری سەرمایەداری بە ئابوری کۆمەڵایەتی سۆسیالیستی .

شایانی ئاماژە پێدانە جگە لە لینین زۆر تر لە ڕابەرانی جوڵانەوەی کۆمۆنیستی لە ئاستی جیهان دەربارەی مانیفیست قسەوباسیان کردوەو سەرنجو تێبینی و ڕۆشنگەریان داوە.

لەرەداش بە بۆنەی سەدو حەفتاهەمین یادی دەرچونی یەوە هەوڵ دەدەم چەند سەرنجێک بخەمە ڕوو لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفیستەوە ،کە لە تەزی چینی کرێکار بە هێزی تەکخراوەیی خۆی ڕزگاری دەبێت کە لە زۆر جێگادا مارکس و ئەنگلز ئاماژەیان پێداوەو جەختیان لێکردۆتەوە.وە لە دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! دا کە لە ٣ ووشەدا وەک داخوازی یەکو کۆتایی نیشانەی سەرسورماندا کورتیان کردۆتەوە.

***سەرنجی یەکەم :کورتە مێژویەک**

مێژووی دەرچونو بڵاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفێست – بەیان-ی حزبی کۆمۆنیست بە زمانی ئەڵمانی، بە پێی زۆربەی سەرچاوەکان دەکاتە ٣ ڕۆژ بەر لە ڕودانی شۆڕشی ٢٤ شوباتی ١٨٤٨ فەرەنسا .ئەو شۆرشەی ئەگەر هەتا ئەستاش کەسێک بیەوێت لەناوەڕۆکی هەر شۆڕش بگات پێویستە هەردوو شاکارنوسەکەی مارکس – خەباتی چینایەتی لە فەرەنسا و ١٨ برۆمیر لویس بوناپورت بخوێنێتەوە.هەرچەند ئەنگەز لە پێشەکی یەدا دەڵێت مێژووی بڵاوبونەوەی مانیفێست ١٨ مارسی ١٨٤٨ کە ڕۆژی ڕاپەڕینی جەماوەری شاری میلانۆیە لە ئیتالیا.

مانیفێستی کۆمۆنیست هەروەک مارکسو ئەنگلز خۆیان لە زۆر پێشەکی ونوسینی تر ئاماژەیان پێداوە بەرنامەی هەمو کۆمۆنیستەکانە لە ڕووی تیۆرو پراتیکەوە – النظریە والتطبیق – لە لایەن کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانەوە ،کە ڕێکخراوەکی نێونەتەوەیی کرێکاران بوو دەرکراوە. کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانیش درێژکراوەی یەکێتی زەحمەتکێشانی ئەڵمانیا بوون کە لە ساڵی ١٨٤٥ پێکهاتبون. پاشان ناوی خۆیان گۆڕی بۆ ئەم کۆمەڵەیەو، لە یەکەمین کۆنگرەیان کە لە لەندەن لە ٢١-٢-١٨٤٧ بەستیان ،داوایان لە مارکسو ئەنگلز کرد بەرنامەیەکیان بۆ بنوسن . مارکسو ئەنگەزیش لەبەر ڕۆشنایی باسە تیۆریو سیاسیو ئابوریو فەلسەفی یەکانیانو، بەڕەچاوکردنی

بەرەوپێشەوەچونی چەندایەتی و چۆنایەتی چینی کرێکارو پێشڕەوی یەکانی ڕەوتی کومونیزمی ناو کرێکاران و بزوتنەوەیەکەیان ، ئەم مانیفێستەیان بەیان نوسی. هەر ئەو کاتیش کە ناوی کۆمۆنیزمیان لێنا نەک سوسیالیزم بۆ خۆ جیا کردنەوەیان بوو لە جوڵانەوەو ڕەوتە سۆسیالیستی یەکانی دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاری. لەوانە شوێنکەوتوانی ڕۆبەرت ئەوین لە بەریتانیاو فوری یەکان لە فەرەنسا کە هیچ پەیوەندی یەکان لەگەڵ کرێکاران نەبولەودەورانە. بەڵام هاوکات ڕەوتێکی تر هەبون لەناو جوڵانەوەی کرێکاریدا کە زۆر چالاک بونو ناوی کۆمۆنیزمیان لەخۆیان نابو ئەوانیش ڕەوتی کۆمۆنیستی ئەکاریزم کابێ لە فەرەنساو ڕەوتی ویتلەنگ لە ئەڵمانیا بون . مارکس و ئەنگڵزیش پێیان باشتر بوو ئەم ناوە لە بەرنامەکەیان بەنن.
ئیتر پاش ئەم یەکەمین چاپ بە زمانی ئەڵمانی ،دوای ٣ ساڵی تر یانی ١٨٥٠ بە زمانی ئینگلیزی لە لایەن مەدام هەلین ماکفیرلین وەرگێردرایە سەر زمانی ئینگلیزیو چاپو بڵاوکراوەیە. بە دوای ئەو دوو زمانە بە دە ساڵ بە زۆربەی زمانە ئەوروپایی و ڕوسی و زۆر زمانی تریش وەرگێڕدرانو بڵاو بونەوە.

جا کاتێک مانیفێست نوسرا ، بە ووتەی ئەنگلز ،هەروەک لە پێشەکی یەک ئاماژەی پێداوە ،کە کۆمۆنیستەکان و کومەڵەکەیان لە زۆربەی ووڵاتانی ئەوروپا کە هەبون ،کاروچالاکی یان قەدەغەکرابوو. تەنانەت ئەو یەکەمین کۆنگرەیەش کە لەندەن بەسترا بە جۆرێک نهێنی بوو. بە تایبەتی دوای کۆنگرەو بڵاوبونەوەی فراوانی مانیفێست لە ئەڵمانیا لە ساڵی ١٨٥٢ دا لە هەڵمەتێکی پۆلیسدا لە شاری کۆڵۆن زۆربەی کۆمیتەی ناوەندیان دەسگیرکران ،و بە بڕیارێکی قەرەقوشانەی دادگا زۆربەیان چەندین ساڵ خرانە زیندانەوە. ئیتر ئەو ئەندامانەی کۆمیتەی ناوەندنی کە دەسگیر نەکرابوون بە بەیانێک هەڵوەشانەوەی کومەڵەیەکان ڕاگەیاند تابەردەوامی کاروچالاکی کۆمەڵەکەیان نەبێتە هۆی سزای گەورەتر لەسەر دەسگیرکراوەکانو دەسگیر کردنی خۆشیان. ئەمە جگە لەوەی کۆمەڵێک هۆکاری تر هەبو وای کرد کە هەڵیوەشێننەوە. بێگومان دوای ئەم ڕوداوانەش ئیتر بە فەرمی مارکس لە زۆربەی ووڵاتانی ئەوروپا فەرمانی دەسگیرکردنی لە لایەن پۆلیسەوە بە دەرچوبو و یاساغی ڕاگەیەندراو پۆلسی نهێنی زۆرێک لە ووڵاتەکانی ئەوروپا بە شوێنەوە بون تا دەسگیرو زیندانی بکەن.
هەڵبەت هەمو تەمەنی یەکێتی زەحمەتکیشانی ئەڵمانیاو کومەڵەی کۆمۆنستەکان لە ساڵی ١٨٤٥ تا ١٨٥٢ بوو.وە لەوماوەیەدا ئەو تێزە بەناوبانگەیان خستە ڕوو و جەختیان لەکردوە کە دەوڵەت چینی کرێکار تەنها بەهێزی یەکگرتوانەی ڕێکخراوی خۆیان ڕزگاریان دەبێت

.ئەمەشیان لە دروشمەکی سەرسوهێنەری سێ ووشەیی کرێکارانی جیهان یەکگرن !دا کورتیان کردوەو وەک داخوازی و داواکاریەکو فەرمانەک لە سەراتا وکۆتا بەشو بڕگەی مانیفێستدا نوسی کە دەڵیت: با چینە چەوسێنەرەکان بەرامبەر شۆڕشی کۆمۆنیستی سەر تا پایان بەتەلەرزین. کرێکاران لە شۆڕشەکەیاندا هیچ لە دەست نادەن، بەڵام جیهانێک بەدەست دێنن . کرێکارانی جیهان یەکگرن !

دە ساڵ دوای هەڵوەشانەوەی کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان ئیتر مارکس و ئەنگلز بە هاوکاری هاوڕێیانیان یەکەمین ئەنتەرناسیونالیان لە٢٨-٨- ١٨٦٤ پێکهێناو تا ساڵی١٨٧٤ نزیک بە دە ساڵ – لەهەندێک جێگا دەڵێن نۆ ساڵ – لە ژێر ئاڵای ئەنتەرناسیونالی یەکەم کاروخەباتی ڕێکخراوەیان کرد .ئیتر لەو ساتەوە مانیفێست وەک بەرنامەکی تەوری و پراکتیکی سیاسی و دروشمەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە سەرەتا لە کۆڵەی کۆمۆنیستەکان تەنها لەناو ژمارەیەکی کەمی کرێکارانی ئەو ٣ ووڵاتەی فەرەنساو ئەڵمانیاو بەریتانیا ڕەواجی هەبوو، دوایی بونە بەرنامەو دروشمی زۆربەی کرێکاران و کۆمۆنیستەکانی ئەروپاو ڕوسیاو ئەمریکاو بەشێک لە ئاسیاش کە هەشتا بەرژوازی وەک چینێک لەگ□□□ کرێکاران هاوپەیمانی خەبات بونو ملیان لە ژێر خاچو شمشێری دەسەڵاتە دەرەبەگی یەکانی تزاری ڕوسی و ئیمپراتوری ئیسلامی عوسمانیدا بوون.

ئێستا دوای ١٧٠ ساڵ لە دەرچونی یەکەم چاپی ئەم مانیفیتسە ئەمڕۆ سەرەڕای هەمو دژایەتی و ڕیگیری یەکان لە دژی ئەو تیۆرو پراکتیک و تەزو دروشمانەی کە لە مانیفێستدا هاتوە لە لایەن سیستەمی سەرمایەداری و دەوڵەتو ڕژێمە بەرژوازی یەکانی ووڵاتانەوە بە دیموکراسی و دکتاتوریانەوە کە دوو ڕووی دەسەڵاتدارێتی چینی بەرژوازین ،بەڵام چاپو بڵاوبونەوەی بە زۆربەی هەرە زۆری زمانە جیهانی یەکان لەهەمو لادێو گەڕەکو شارو ووڵاتەکی ئەم دونیایەدا زیاترە لە کتێبی ئینجیلو تەوراتو قورئان ،کە بە هەمو شێوازێک، هەمو دەسەڵاتەکانی چینی بەرژوازی جیهانی بە پاراستنی بەرژەوەندی خۆیان درێخی ناکەن لە چاپو بڵاوکردنەوەی. هەروەها لەم ١٧٠ ساڵەدا هەزاران حزبی کۆمۆنیست لە دەوری ئەم مانیفیستە پێکهاتوە لە ووڵاتانی دونیادا .جا ئەگەرچی هەر بە ناویش بێت ئەمە ئەو ڕاستی یە دەردەبڕیت کە ئەم مانیفیستەو دروشمەکەی بەتە هێزێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی . وە دەیان شۆڕشی کرێکاریش ڕویان داوە لە ژێر ڕۆشنای یەکانی مانیفێستدا . بە تایبەتی لە ووڵاتانی ئەوروپا ،کە هەڵگری ناوەڕۆکی پەیامی مانیفێست بونە.لە دەیان شۆڕشدا کرێکاران بە هێزی

ڕێکخراویـــان توانیویـــانە دەســەڵاتی بۆرژوا بخەنە مەترسی تەواوە
یاخود وەک شۆڕشی کۆمۆنی پاریس
لەساڵی ١٨٧١ دا بۆ ماوەی چەند مانگ دەسەڵات بگرنە دەست. بەڵام بەهۆی ڕادەی ڕێکخراو نەبونی پێویست لە حزبی سیاسی و ڕێکخراوی جەماوەری وەک شوراکاندا بە ئاسۆو ئامانجو بەدیلی کۆمۆنیستییەوە نەیـان توانیـوە بە تەواوی دەســەڵاتی بۆرژوا بڕوخێننـو دەســەڵاتی خۆیان دامەزرێنن.وە بەهێزی سەرکوت لە لایەن چینی بۆرژواوە ،وەک لە فەرەنساو ئەڵمانیا زۆر ووڵاتی تری ئەوروپا ڕویاندا راپەڕین و شۆرشەکانیان شەڵاڵی خوێن کران. بەڵام لە نێو هەمو ئەو راپەڕین و شۆرشە کرێکارییـانەدا ســەرکەوتنی شۆرشــی سۆسیالیســتی کرێکـاری ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بە ڕابەری لینین و بەلشەفی یەکان کە لە ئاکامدا چینـی بۆرژوایـان لە دەســەڵاتدا هێنـایە خـوارەوەو ڕوخانـدیان و دەسەڵاتی شورا کرێکارانو خەڵکی زەحمەتکیش دامەزرا .ئەگەر چی تەنها دە ساڵێکیشی خایاند ،بەڵام ئەوە قوڵی تێگ□یشتنی لینین و حزبی کۆمۆنیستی بەلشەفی ئەو کاتە دەگەنێت لە مانیفێست.
ئەم دوو تاقی کردنەوەیە لە گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی چینی کرێکارو هەمو توێژە بێبەشو چەوساوەکان ڕاستی ناوەڕۆکی پەیامی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفێستیان سەلماند وەک لە تێزی چینی کرێکار تەنهـا بەهێـزی یەکگرتـوی خۆیـان رزگاریـان دەبێـت کە لە دروشمـی کرێکارانی جیهان یەکگرن کورتیان کردەوە.

سەرنجی دووەم: ڕۆڵـی شۆڕشگێـرانەی کرێکـاران وەک لە مانیفێـستدا هاتووە..

بۆ ئەوەی لە دەروازەی کورتە مێژوویی یەکەوە زیاتر بچینە ناوەڕۆکی ئەو تێـزو دروشمەی کە دەڵێـت ڕزگـاربونی چینـی کرێکـاربە هێـزی ڕێکخراوی سەربەخۆی خۆیان دابین دەبێت و دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە ئاکامی پەی بردنی مارکسو ئەنگلزە بە پێگەی شۆڕشگیری یەکەی چینـی کرێکـار وا پێویسـت دەکـات چـاوێکی خێـرا بە دووبەشە سەرەکی یەکەی مانیفێستدا بخشێنین.
سەرەتا مارکسو ئەنگلز لە پێشەکی یەکی کورتەوە دەستیان پێکردوە وەک زۆر کتێبـو بەرنـامەی تـرکە لە دێـرینەوە تـا ئێـستاش بۆتە نەریتێکی باوی زۆربەی نوسین ونوسەرەکان .لەو پێشەکی یەدا ئاماژە بەوە دەدەن کە چۆن ئیتر کۆمۆنیزم تەنها دونیایەکی خەیاڵ پڵاوی نی یە وەک لە کتێبی ئیکاریزمی کایەو فوری یەدا هاتوە .بەڵکو بۆتە ڕەوتێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕیشدارەو ،بەهێزی ناو کرێکاران و جوڵانەوەی کرێکاری لەهەمو ئەوروپاداو، بە ئاشکرا لە رێکخراوی

کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکاندا خۆی نواندوە .وە ئەمەش بۆتە مەترسی یەکی گەورە لەسەر دەسەڵاتی چینی بۆرژوازیو سیستەمە سەرمایەداری یەکەی ئەو ووڵاتانە، بە تایبەتی لەهەر ٣ ووڵاتی فەرەنساو ئەڵمانیاو بەریتانیا،ولەبەر دەم دەروازەی شۆرشەکانیاندان.

ئەم مەترسی یەش وای لە چینی بۆرژوازی هەمو ئەوروپاو، تەنانەت ئەمریکاش کردوە، کە هەمویان لە جۆرەها پەیماندا یەکبگرن بۆ لەناوبردنی ئەو تارمایی یە.هەر ئەم مەترسی یەشە کە وای لە چینی بورژوا زی کرد لەهەر کوێیەک لە دەسەڵاتدا بێت هەمو ئۆپۆزیسیونی خۆیان بەهەر شێوازێک بو بن بە کۆمۆنیست لە قەڵەم بدەن.هەرچی باڵی ئۆپۆزیسیۆنیشە باڵی فەرمانڕەوا بە کۆمۆنیست تۆمەتبار کردوە.وە باشترین بەڵگەش بۆ بون بەهێزی کۆمۆنیستەکان ڕاستەقینەکان هەڵمەتی ڕاونانو دەسگیر کردنو زیندانی کردنی ڕابەرانی بزوتنەوەکەوە بوو .تەنانەت ئەوانەی کۆمۆنیستیش نەبونو سەر بە ڕەوتەکانی تری ناو جوڵانەوەی کرێکاری بون هەمان تۆمەتیان دەدایە پاڵیان و ڕاویان دەنان . بە تایبەتی لەوکاتانە داخوازی کەم کردنەوەی کاتی کارکردن بۆ هەشت سەعات کار، کە لە هەندێک شوێنی کار تا هەژدە سەعات کارکردن بوو،بە تەواوی تێکەڵ بو بو لەگەڵ سیاسەتو تێزو دروشمەکانی کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان و مانیفێستەکەیان هەروەک لە بەشی دووەمی داخوازی یە بەپەلەکاندا هاتبوو.
ئێستا با چاوێکی خێرا بە بەشی یەکەمدا بخشێنین تا بزانین پەیوەندی و پێگەی کرێکاران لەگەل بۆرژواکاندا چی یەو چونە؟

سەرنجی دووەم :
بەشی یەکەم:بۆرژواکان و پرۆلیتارەکان ..

لە بەشی یەکەمدا قسەو باس لەسەر بۆرژواکان و پرۆلیتارەکان دەکەن .ناوەڕۆکی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەم دوو چینە وەک دوو هاوکێشەی حەتمی و پێویستی یەکتر شیدەکەنەوە.
تا ئەو جێگایە دەگەڕێتەوە بە چینی بۆرژواوە قسە لەسەر سەرهەڵدانی چینی بۆرژوازی بە درێژایی مێژوو، و ڕۆڵی شۆرشگێرانەی ئابوری و سیاسی و فکری و کولتوری ئەم چینە دەکەن . بە تایبەتی لەو کاتانەی کە هێشتا بۆرژوازی (ووشەیەکە لە زمانی فەرەنسی یانی دانیشتوانی شار) لە ژێر دەسەڵاتی فیودالی و خاچی کڵێساو قەشەکاندا جۆرەها باجو سەرانەیان دەداو دەچەوسانەوە.ئەمە جگە لەوەی ئاماژە بە پەیوەندی و هاوکاری و هاوپمانی خەباتکارانەی نێوان کرێکاران و بۆرژوازی دەدەن لە دژی دەسەڵاتو سیستەمی فیودالی وەک لە پێشەوەش باسمان کرد.

لە ڕوانگەی ماتریالیزمی مێژوویی یەوە قوناغ بە قۆناغو، زۆر بە وردی و ڕۆشنی ،ئاماژە بە سەرھەڵدانی چینی بۆرژوازی دەدەن لەھەمو ڕویەکەوە .

بە تایبەتی سەرھەڵدانو پەرەسەندنی شێوازی ئابوری بورژوازی لە ژێرەوە کە بنکۆڵی سیستەمی ئابوری فیودالی دەکەن. ھەتا دەگاتە ئەوەی ئیتر چینی فیودالی باڵادەست لەڕووی ئابوری و کۆمەڵایەتی و کەلتوری یەوە خود بە خود ھەرەس دێنێت و تەنھا دەسەڵاتیکی سیاسی لاوازی بە دەستەوە دەمێنێت.ھەر ئەمەش وای لێکردن بەشێک لە دەسەڵاتە فیودالەکان بە بێ ڕاپەڕینی سەختو توندو تیژو خوێناوی ،وەک لە زۆربەی شۆڕشە بورژوازیەکاندا ڕویانداوە، لەھەندێک ووڵاتی تر، بە تایبەتی لە بەریتانیا ،ڕونەداو دەسەڵاتی پاشایەتی دەسبەرداری دەسەڵاتی سیاسی ڕەھا بێت و مل بدات بە ڕیفۆرە سیاسی یەکانو دەسەڵاتی دەستوری.ھەروەک ئێستاش دەیان بینین دەسەڵاتەکەیان زۆر ڕوکەشی یە .وە بەمەش لە دەسەڵاتی ڕەھای سەرکوتگەری بیان ڕوتێنەوەو لە چوارچیوەی دەستورو یاسا پێویستەکانی بۆرژوازیدا ،کە دەزگای پەرلەمانو حکومەت و قەزای ھەڵبژێردراوەو رەنگدانەوەی سیستەمی ئابوری سەرمایەداریی قەتیسیان کەن.

لە دوای شیکردنەوەو ھەڵویست گرتن لەسەر دەوری شۆرشگ□□رانەی بۆژوازی لەو دەورانە و پاش بە دەسەڵات گ□یشتنی، ئیتر دێنە سەر بەشی دوەمی ئەم ھاوکێشەیە کە پرۆلیتاریا، یانی چینی کرێکارە.

لەم ڕوەوە ئاماژە بە ڕۆڵو پێگەی ئەم چینە دەکەن لە سایەی دەسەڵاتی بۆرژواو سیستەمە ئابوری یەکەی و کەشفی گەورەترین ھەقیقەتی ئابوری دەکەن کە ئەویش بەرھەمھیانی زیدەبایی یە لە چوارچێوەی ئەم پەیوەندی یە ئابوری و کۆمەڵایەتی و سیاسی یە.جا ئ□م کەشفە کە مارکس پێش ئەنگلز پێی گ□یشتوە ھەروەک خۆی لە زۆر جێگا باسی دەکات و دەڵیت(بیری بنەمایی – فکری اساسی – لە مانیفیستدا ئەوەیە کە بەرھەمھێنانی ئابوری و ئەو پێکھاتە کۆمەڵایەتی یەی کە لێیەوە دێتە کایەوە لە ھەمو سەدەیەکی میژوویدا، میژووی سیاسی و بیری ئەو سەدەیە پێکدێنێت.ئەنگلز ئەمە لە پیشەکی چاپێکدا لەندەن لە ڕێکەوتی مانگی شەشی ١٨٨٣ ئاماژە پێ دەدات.

ئەنگلز ھەروەھا دەڵێت ئەگەر چی خۆی پێش ئەوەی مارکس بۆ یەکەمجار ببینێت کتێبی بارو گوزەرانی چینی کرێکار لە بەریتانیای نوسیوەو ناوەرۆکی ئەو بیر□ک□ی کە لەم کتیبەی خۆیدا ھاتوە لای مارکسیش

هاتوە . بەڵام کاتێک ئەو لە جارێکی تر لە بروکسل ساڵی ١٨٤٥ مارکسی دیوە ئەو زۆر بە قووڵترو ڕیشەیی تر و هەمەلایەنە تر پێی گەیشتوەو ئەو بیرەی تەواو کردوەو دایڕشتوە لە چەندین نوسراودا.هەر بۆیەش زۆر بە تەوازوعەوە دەڵێت پێویستە تەنها ناوی مارکس دابنین لە کەشف کردنی ڕاستی ئەم تێورو تێزە ئابوری و کومەڵایەتی و سیاسی یانە.جەخت لەوەش دەکاتەوە کە ئەم کەشفەی مارکس ،کە کرۆکەکەی لە کەشفی زیدەبایی کە ئاکامی فرۆشتنی هێزی کاری کرێکارانە بە چینی بۆرژوا خۆی دەبێنێتەوە، بە قەد کەشفی داروین لە بواری زانستی بایەلۆژیدا گرنگو کاریگەری هەیە لە مێژووی کۆمەڵایەتیدا .وە دوای مەرگی مارکسیش ئەنگلز یەکەم کەس بو کە ناوی تێوری شۆڕشگێرانەی مارکسیزمی لینا وەک تێوری شۆڕشگێرانەی چینی کرێکار بۆ شۆڕشی کرێکاری وگرتنی دەسەڵات لە ڕێگای روخانی دەسەڵاتی بۆرژوازی و بنیاد نانی سۆسیالیزم و کۆمەڵگای کۆمۆنیستی ئینسانی تەواو.

بەشی دووەم: پرۆلیتارەکان و کۆمۆنیستەکان…

لە بەشی دووەمی پرۆلیتاریاو کۆمۆنیستەکاندا بە پرسیارێک دەست بە ڕونکردنەوەی ئەم هاوکێشەیە دەکەن و دەڵێن بە شێوەکی گشتی هەڵویستی کۆمۆنیستەکان بەرامبەر پرۆلیتارەکان چۆنە؟ هەر بە یەک ڕستەش وەڵامێکی سادەو ڕۆشن وەک هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان بەرامبەر پرۆلیتارەکان دەدەنەوە دەلێن کۆمۆنیستەکان ،کە مەبەستیان لە خۆیانەو ڕێکخراو بون لە کۆمەڵەی کومونیستەکان ،کە ڕابەرانی تێوری و سیاسی وفکری یان بون ،هیچ بەرژەوەندی یەکی جیاوازیان لە کرێکاران نی یە. تەنها جیاوازی یەک کە هەیان بێت لەگەڵ بەشەکانی کرێکاران وحزبە کرێکاری یەکانی تر ئەوەیە کە کۆمۆنیستەکان رەچاوی هەمو بەرژەوەندی یەکانی ئێستاو داهاتوی بزوتنەوەی کرێکاری دەکەن کە خۆی لە ڕیفۆرم و شۆڕشدا دەبینێتەوە تا گەیشتنی کرێکاران بە دەسەڵاتی سیاسی لە ڕێگای ڕوخانی دەسەڵاتی چینی بۆرژوازی یەوە، پاشان لە ڕیشکێشانی شێوازی ئابوری سەرمایەداری کە بەهۆی خاوەندارێتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێناوە کرێکاران بە بەرهەمهینان بەکرێ دەگرن بە دانی کرێیەکی کەم کە تەنها بەشی بژێوی یەکی سەرەتایی و مەمرەو مەژیان دەکاتو زێدەبایان لە وەردەگرن .ئەم زیدەبایی یەش سەرچاوەیی هەمو سودو قازانجەکان و کەڵەکەی سەرمایەکانیانو ،تەنانەت درێژەدان بە دەسەڵاتی بۆرژوازی بەهەمو دامودەزگا سەرکوتگەرەکانی یەوە. جا لەهەمان کاتدا ئەم واقعی بەرهەمهێنانە خود بەخود کرێکارانی لە شوینی کارو ژیانیان ڕێکخستوە بە تایبەتی لە ژیر یەک میچی – سقف – کارگەو شوێنی کاردا

بونەتە خاوەنی خودبەخودی هۆشیاری خەباتی ئابوری خۆیان هەمیشەش مافو خواستە ئابوری یەکانیان دەخنە ڕوو.

بەڵام تا ئەو جێگایە پەیوەندی یان بە کۆمۆنیستەکانەوە یەوە ئەوەیە کە کۆمۆنیستەکان لە ڕێگای ڕێکخراوبونیانەوە هەمو بەشە پێشرەوەکەی کرێکاران ڕێکدەخەن لە حزبی سیاسیوهەروەها لە ڕێکخراوەی جەماوەریدا و ئامادەیان دەکەن بۆ شۆڕش . کرۆکی ئەو شۆرشەش بریتی یە لە هەڵوەشانەوەی پەیوەندی یە ئابوری و کۆمەڵایەتی یەکەی بۆرژوازی کە لەسەر موڵکداری تایبەت وەستاوە.وە لە جێگایدا پەیوەندی موڵکداری گشتی جێگیر دەکەن.
خاڵی گرینگ لەم بەشەدا کە کرۆکی دروشمەکەشە ئەوەیە ، کرێکاران وەک ئاماژەمان پێدا شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ناچاری کردون بە جۆرێک لە ڕێکخراوبون هەر بۆیەش خود بەخود کرێکاران هەمیشە بیر لە زیاد کردنی کرێو باش کردنی هەلومەرجی کار کردنو بردنە سەری ئاستی گوزەرانی خۆیان و ماڵومناڵانیان دەکەنەوە. تەنانەت خۆیان لە ڕێکخراوی پیشەیی و جەماوەریشدا ڕێکدەخەن.

بەڵام گرینگتر لەمە بەرزکردنەوەی ئەم جۆرە لە ڕێکخراو بونەیە تا ئاستی ڕێکخراوبونی سیاسی کە کرۆکەکەی ڕێکخراوبونی حزبی و حزبی کۆمۆنیستی یە .ئەمەش بە مەبەستی هەم باشتر و ئاسانترو خێراتری خواستە ئابوری و کۆمەڵایەتی یەکانیان هەم کۆتایی هێنان بە سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و دەسەڵاتی بۆرژوازی و گرتنە دەستی دەسەڵاتی خۆیان و گۆڕینی شێوازی ئابوری سەرمایە لە ڕێگای بە کۆمەڵایەتی کردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان.جا بانگەوازو داخوازی و هۆشداری یەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن کرۆکەکەی بریتی یە لەوەی کە کرێکاران بۆ ئەوەی پەیامە مێژویی و ئینسانی یەکەیان جێبەجێ بکەن کە کۆتایی هێنان بە چەوسانەوەی ئینسانە لە لایەن ئینسانەوەو لە ڕێگای لەناو بردنی موڵکداری تایبەتی بۆرژوازی و سیستەمی سەرمایەداری یەوە پێویستە حزبی سیاسی شۆڕشگێری خۆیان پێکبێنن .جا هەر کەسو لایەنێکش کە زیاتر بانگشەی کۆمۆنیستی بکات ئەگەر ئاوا مانا سیاسی و حزبی یەکەی وەرنەگرێت ئەوە ئیتر لە کرۆکی مارکسیزم نەگەیشتوە.

لە ڕویەکی کەوە مانیفیست پێمان دەڵێت جیاوازی نیوان شۆڕشە بۆرژوازی و کرێکاری یەکان لە کر□ک□دا ئەوەیە کە شۆرشە بۆرژوازیەکان پیش ئەوەی شۆڕشە سیاسی یەکەی بکات شۆڕشە ئابوری یەکەی زۆر لە سەرخۆ لە چەند سەدە لەوەوبەرەوە ئەنجامداوە لە دژی سیستەمی دەرەبەگی .یانی ئابوری سەرمایەداری لە هەناوی سیستەمی

ئابوری دەرەبەگی سەریدەرهێناوە لە ژیرەوە لە یەکو دوو سەدەی رابردوو□. بۆیە شۆرشە سیاسی یەکەی تەنها کاری گۆڕینی تەنها سەرخانو دەسەڵاتی سیاسی یە. بەڵام شۆرشی کرێکاری بە پێچەوانەوە یەکەمجار ڕا پەڕینی سیاسی دەکاتو دەسەڵاتی سیاسی هەمەلایەنەی بۆرژوازی دەروخێنیت و دەسەڵاتی سیاسی خۆی جێگیر دەکات. تەنانەت پێویستە هەمو دەزگاکانی بۆرژوازی لەناوبباتو دەسەڵاتو دەوڵەتی خۆی لە جێگای دابمەزرێنێت . ئەوکاتە هەنگاو هەڵدەرێت بۆ شۆرشە ئابوری یەکەی.وە لە رستەیەکدا دەڵیت لە شۆرشە بۆرژوازی یەکاندا رابردوو بەسەر داهاتودا زالە بەلام لە شۆرشە کرێکاری و کۆم□نیستی یەکاندا ئەوە داهاتوە زالە بەسەر رابردوودا. ئەم تیزانە ئەگەر چی لە مانیفیستدا هاتون بەلام لە زۆر شوێنی تریش بە روونی باسی کردون. بە تایبەتی لە یانزە تیزەکەی لەمەر فیورباخ. تێزەکانی فیورباخ ڕاستە رەهەندی ئینسانیان هەیە بەڵام لەهەمان کاتدا ناو□□ک□کی چینایەتیان هەیە.کاتێک لە یەکێک لە تیزەکان دەڵێت فەیلەسوفەکانی پێشتر تەنها دونیایان لێکداوەتەوە بەڵام گرینگ گۆڕینێتی. پرسیارەکە ئەوەیە چۆن دەگۆڕێت و کێ دەیگۆرێت.دیارە مەبەستی چینی کریکارو ڕۆڵە شۆڕشگیرێتی یەکەتی.

بە کورتی ئەنجامگیری لەسەر گرینیگی سیاسی و ڕێکخراوەیی چینایەتی کرێکاران و کۆمۆنیستەکان وەک بەشی پێشڕەوی کرێکاران لە پەیوەندی یان لەم بەشەدا ڕونو ئاشکرا دیارە وەک لە تیزو دروشمەکەش کورتیان کردۆتەوە کە مەبەستیانە کرێکاران پیویستە لە رووی سیاسی حزبی یەوە یەکبگرن تا دەسەلاتی بۆرژوا بە راپەرین بروخێنن بە تەواوی و دەسەلاتو دەوڵەتی چینایەتی خۆیان دامەزرێنن .لە یەکەم هەنگاوێشدا پیویستە ئەو دەخالە بۆ گۆرینی ریشەیی کە خودی شۆرشەئابوری یەکە دەست پێ بکەن بۆ بەرقەراربونی ئابوری سوسیالیستی کە هەنگاوی یەکەمە.وە جەخت لەوە دەکەنەوە کە ئەم هەنگاوانە لە هەر وەڵاتیکەوە بۆ ووڵاتیکی ترو لەهەر سەردەمێکدا ئەگەری هەیە جیاواز بیت.لێرەدا سۆسیالیزم وەک هەنگاوی یەکەمی شۆڕشی کرێکاری دادەنین هەتا هەنگاوی دووم دەسپ□د□کات کە کۆمۆنیزمە لەسەر بنەمای تیزە بەناوبانگەکەی تریان بەڕێوە دەچێت کە دەڵێت :لە کۆمەڵگای کۆمۆنیستی تازەدا پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانێک مەرجی پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانەکانە.

هەڵبەت لە مانیفیستدا بەشی سێهەمیش هاتوە لەگەل کۆمەڵیک سەرنجو تیبینی لەسەر هەڵویستگرتنی حزبە کۆم□نیست□کان بەرامبەر حزبە ئۆپۆزیسیونەکان ئەو سەردەمە بەلام بەرەچاو کردنی ئەوەی کە بەشی

یەکەمو دووەم بە درێژی و ڕوونی باسی پیگەو ڕۆڵی شۆرشگیرانەی پرۆلیتاریا و گرینگی سیاسی و ڕێکخراویی یان دەخاتە ڕوو هاوکات کاکڵەی تیورو پاکتیکی شۆرشگیرانەی مانیفیستە بویە ئیمەش بە پێویستمان زانی سەرنجەکانمان لەسەر ئەم دووبەشە چەق ببەستێت. بە نیسبەت بەشی سێهەم و سەرنجو تێبینییەکانیان لەسەر شیوازی هەڵوێستی کۆمەنیستەکان بارودخەی ئەوساو ئیستا تەنانەت دەورانی لینینش ئەوەندە گۆراوە هەر بویە وەک ئەنگلز لە دوای پیشەکی شوباتی ١٨٩٣ دا ئاماژەی پیدەدات جگە لە باسە بنەمایی یەکانی کە لەو بەشەدا هاتوە زۆر شتی ناکەیت وەک سەرچاوەیەکی سەرەکی چاوی لێبکرێت

سەرنجی سێهەم :

ئەنجامگیری یەکی کورت:

ئەگەر ئەمرۆ دوای سەدو حەفتا ساڵ لە بڵاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفیست بەراوردی ئەم نوسراوەیە بکەین لەگەڵ هەمو ئەو کتێبانەی، جا هەر ناوو ناوەڕۆکێکیان هەبێت ، لەم مێژوەوە نوسراون و بڵاوبونەتەوە، دەگەینە ئەو ئەنجامگیری یە کە هیچ نوسراو کتیبو بەرنامەیەک وەک لەسەرەوە سەبارەت بە ئینجیل و تەوراتو قورئان و..ئاماژەمان پێدا نەیان توانیوە بە ئەندازەی ئەم کتێبە بچوکە کاریگەریان هەبوبێت لەسەر کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بە تایبەتی ڕێگای ڕۆشنی ڕزگاری یەکجاری نیشاندابیت بە تیوری یەکی شۆرشگێرانەو بابەتیانە. ئەمەش بەگومانە دەگەڕێتەوە بە دوو هۆکار :
یەکەم: پێگەو ڕۆڵی شۆڕشگێرانەی چینی کرێکار- پرۆلیتاریا – لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتییدا کە دوا پەیامی وەرچەرخانی شۆڕشگێرانە بە شێوەی حەتمی کۆتوتە ئەستەی . ئەم چینە تا کۆمەڵگای مرۆڤایەتی ڕزگار بکات لەهەمو شێوازەکی چەسانەوەو کۆمەڵگایەکی کۆمەنیستی جیهانی بەدی بێنێت کە تیایدا هەروەک لەوەشدا هاتوە کە چینی کریکار لە ڕیگای شۆرشکەیەوە خۆی و بۆرژوازیش لەناو دەبات ئیتر قسەیەک نامینێت لە چینە کۆمەڵایەتی یەکانو چەوسانەوە.

دووەم: ڕۆڵی مارکس لە دانانی ئەم تیۆرە شۆڕشگێرانەیەوە پەی بردنی بەوەی کە تەنها پراکتیکی ئەم چینە دەتوانێت ڕێکبەتەوە لەگەڵ ئەم تیورە .چونکە تاکە چینەکە لەهەمو مێژووی کۆمەڵگاکان تا ئەستا کە تاسەر شۆڕشگێڕەو ئەرکی کۆتایی پەیهێنانی چەوسانەوەش لەسەر ئەستوی ئەم چینەیە.هەر لەبەرەوەشە تیۆرەکەی مارکس بوە تیۆری شۆرشگیرانەی ئەم چینەو ناوی مارکسیزمی لینرا کە ڕێگای ئازادیبەخشی نەک هەر کرێکاران بەڵکو هەمو مرۆڤایەتی یە.

لەم ریگایەشدا هاوڕێیەتی مارکسو ئەنگلزیش بونە ئەو هاوڕێیەتی یە کە هەرگیز مێژووی مرۆڤایەتی نە بە خۆیەوە دیوەو نە دەیبینێت. ئەمەش لەو دڵسۆزیە هەمەلایەنەدا دەردەکەوێت کە ئەنگلز بە مارکس هەیبو کە جگە لە هاوبەشی لە داهێنانو داڕشتنی ئەم تیۆرە بەڵام ئەو هەمو کات ناوی مارکسی لە پێش خۆیەوە داناوەو، سەرەنجامیش دوای مەرگی مارکس تەنها ناوی مارکسی لکان بەم تیۆرەوەو کردی بە مارکسیزم.

موزەفەر عەبدوڵا
٢٠١٨-٢-٢١